

<p>Huius anni annique 320 leges perturbatas tradi supra monimus. - Ex Thracia, ibi fuit mense Februario (nam nae leges utpote in Oriente datae non possunt transferri ad a. 320, ut omnino ad eum annum transferendae sunt Serdicenses et Sirmienses) per Aquileiam et Mediolanum Constantinus venit Romam, ubi eum celebrasse vicennalia die primo anni vicesimi primi scilicet die Iul. 25, multis testibus constat. Etiam <i>adventus</i> adscriptus in fastia Philocalianis editis a. 354 ad diem Iul. 28 vel 21 et <i>profectio divi</i> adnotata. Ibidem ad Sept. 27 non sine probilitate relata sunt ad hanc Constantini in urbe moram. - Hiemem a. 326/7 Constantinus ubi exegerit, parum constat; set videtur ex urbe rediisse Mediolamum (ubi eum collocat subscriptio Oct 23. cum laterculo praefectorum consentiens) et inde in Illyricum se contuliasse.</p> <p>27 januari 326 IMP. CONSTANT(INUS) A. ET C. AD MAXIMUM P(RAEFECTUM) U(RBI). Si is, qui dignitate Romanae civitatis amissa Latinus fuerit effectus, in eodem statu munere lucis excesserit, omne peculium eius a patrono vel a patroni filiis sive nepotibus, qui nequaquam ius agnationis amiserint, vindicetur. Nec ad disceptationem veluti hereditariae controversiae filiis liceat accedere, cum eius potissimum status ratio tractanda sit, non quem beneficio libertatis indultae sortitus acceperit, sed is, in quo munere lucis excesserit. DAT. III KAL. FEB. SERDIC(AE) IPSO A. VII ET C. CONSS.</p> <p><i>Interpretatio.</i> Si quis civis Romanus libertus, intercedente culpa, Latinus libertus fuerit effectus, si in eadem Latinitate, sine reparatione prioris status, ab hac luce discesserit, facultates illius patronus vel patroni filii vel nepotes, qui tamen per virilem lineam descendunt et emancipati non fuerint, sibimet vindicabunt. Nec si filios, quos civis Romanus generavit, fortasse dimiserit, aliquid de eius hereditate praesumant: quia non quaerendum est, in qua libertate nati fuerint, sed in qua pater eorum positus condicione defecerit.</p> <p>28 januari 326 IMP. CONSTANT(INUS) A. AD POPULUM. Quoniam inter alias captiones praecipue commissoriae legis crescit asperitas, placet infirmari eam et in posterum omnem eius memoriam aboleri. Si quis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret, quae cum praeteritis praesentia quoque depellit et futura prohibet. Creditores enim re amissa iubemus recipere quod dederunt. DAT. PRID. KAL. FEBR. SERDIC(AE) CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.</p> <p><i>Interpretatio.</i> Commissoriae cautiones dicuntur, in quibus debitor creditori suo rem, ipsi oppignoratam ad tempus, vendere per necessitatem conscripta cautione promittit: quod factum lex ista revocat et fieri penitus prohibet: ita ut, si quis creditor rem debitoris sub tali occasione visus fuerit comparare, non sibi de instrumentis blandiatur, sed quum primum voluerit ille, qui oppressus debito vendidit, pecuniam reddat et possessionem suam recipiat.</p> <p>3 februari 326 IDEM A. ad Evagrium. Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quod dignum claustris carceris et custodiae squalore videtur, auditus apud acta, cum de admissis constiterit, poenam carceris sustineat atque ita postmodum eductus apud acta audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, ut iudicibus inmodice saevientibus freni quidam ac temperies adhibita videatur. DAT. III NON. FEB. HERACLEAE CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.</p> <p>3 februari 326 IMP. CONSTANTINUS A. Africano v. c. Quae adulterium commisit, utrum domina cauponae an ministra fuerit, requiri debet, et ita obsequio famulata servili, ut plerumque ipsa intemperantiae vina praebuerit; ut, si domina tabernae fuerit, non sit a vinculis iuris excepta, si vero potantibus ministerium praebuit, pro vilitate eius, quae in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi, qui accusantur, abscedant, quum ab his feminis pudicitiae ratio requiratur, quae iuris nexibus detinentur, hae autem immunes a iudiciaria severitate praestentur, quas vilitas vitae dignas legum observatione non credidit. DAT. III. NON. FEBR. HERACLEAE, CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.</p> <p><i>Interpretatio.</i> Tabernae domina, hoc est uxor tabernarii, si inventa fuerit in adulterio, accusari potest: si vero eius ancilla vel quae</p>	<p>27 januari 326 Imp. Constant(inus) A. et C. ad Maximum Pf. U. Si is, 30 maart 326 IDEM A. ad Severum. Veteranorum filios propter privilegia parentibus 17 mei 326 IDEM A. ad Evagrium praefectum praetorio. Quoniam curias desolari 20 mei 326 IDEM A. ad Rufinum praefectum praetorio. Archiatri omnes et ex archiatri 1 juni 326 IDEM A. ad Ablavium praefectum praetorio. Neque vulgari consensu neque 6 juli 326 IDEM A. ad Tertullum proconsulem Africae. Si quis nummum falsa fusione 22 juli 326 IDEM A. have, Felix, carissime nobis. Omnis intra centum pedes vicinitas, 18 september 326 IDEM A. ad Ablavium praefectum praetorio. Navicularios omnes per 24 november 326 IDEM A. ad praefectos praetorio. Dudum lege promulgata sanxit nostra 31 december 326 IDEM A. Defensionis facultas danda est his, quibus aliquam</p> <p>1 juni 326 CT 16.2.6 Constantine This is a repetition and qualification of a law from July 18, 320. While the clergy are granted exemption from compulsory public services, exemption cannot be given indiscriminately to everyone who claims to be part of the clergy, because the wealthy are not supposed to be clergy. Also, the roles of the clergy cannot be expanded in order to help exempt more people from public services. When a clergyman dies, his successor should not be chosen from the wealthy, for the wealthy should assume secular obligations. [Seeck and Elliot (listed) emend both this law and the law 16.2.3, listed on July 18th, 320. They move both of these laws to 329, thus reversing their order. In that case, this law would be the original restriction on clergy exemptions, and 16.2.3 would be a qualification released a month later.]</p> <p>1 september 326 CT 16.5.1 Constantine Exemption from compulsory public services shall only be granted to clergy of the catholic church, and not to heretics or schismatics.</p> <p>25 september 326 CT 16.5.2 Constantine Novatians may posses their own church buildings and cemeteries, provided they are rightfully theirs and did not once belong to the catholic Church. [Novatians disagreed with the Church about absolution.]</p> <p>EDICTUM CONSTANTINI AD UMBROS p. 496 Rescript of Constantine I on Hispellum (326-337)</p> <p>Although Constantine recognized Christianity as one of the religions of the State in 313 and perhaps embraced it himself at that time, probably for reasons of policy he continued to serve as pontifex maximus of the old Roman State religion. It is the opinion of Alföldi that he took this course to propitiate the conservative elements in the Empire and particularly the nobility, which was still predominantly pagan. In the inscription translated here the town of Hispellum in Umbria, Italy, where the marble tablet containing the rescript was found in 1733, had requested the right to build a temple to the Gens Flavia, to which Constantine's family belonged, to celebrate games there instead of at Volsinii, as had previously been the custom, and to rename the town in honor of the emperor's family. All there requests were granted with the proviso, however, that the celebrations at Volsinii must also continue to be held.</p>	<p>Copy of the sacred rescript.</p> <p>Emperor Caesar Flavius Constantine Maximus Germanicus Sarmaticus Maximus Gothicus Victor Triumphator Augustus and Flavius Constantine and Flavius Julius Constantius and Flavius Constans.</p> <p>We encompass with our untiring attention and care everything, indeed, that benefits human society; but this is the greatest task for our forethought: that all the cities whose splendid appearance and beauty distinguish them in the eyes of all provinces and of all regions not only shall keep their former dignity, but also shall be promoted to a still greater esteem by the grant of our Beneficence.</p> <p>Since, indeed, you aver that you have been annexed to Tuscia in such a way that by the established practice of ancient custom priests are created every other year in turn by you and by the aforesaid people of Tuscia, who exhibit stage plays and a gladiatorial show at Volsinii, a City of Tuscia; but that, because of the steepness of the mountains and the difficulties of the paths through the forests thither, you most earnestly request that permission shall be granted to your priest to abandon the necessity of going to Volsinii to celebrate the exhibition; and that we shall give a name from our cognomen to the community, which now has the name Hispellum and which you state is contiguous to and lying along the Flaminian Way and in which a temple of the Flavian Family is being built, of truly magnificent workmanship worthy of the greatness of its name; and that there that priest, whom Umbria selects annually, shall exhibit a festival of both stage plays and gladiatorial shows; and that this custom shall remain as regards Tuscia: that the priest created at Volsinii shall celebrate, as has been his wont, the observation of the aforesaid exhibitions at that place: our assent is gladly granted to your prayer and desire.</p> <p>For from our own name we vouchsafe to the community of Hispellum an eternal designation, an appellation to be venerated, so that hereafter the aforesaid city shall be called Flavia Constans; and in its center we wish, as you desire, the temple of our Flavian Family to be completed of magnificent workmanship, but with this regulation added: that no temple dedicated in our name shall be defiled by the deceptions of any contagious and unreasonable religious belief; and so we also permit you to stage exhibitions in the aforesaid community, although in such manner that, as has been said, the celebration of Volsinii also shall not fall into disuse through the ages, but that there the aforesaid celebration also must be staged by priests chosen from Tuscia.</p> <p>Thus, indeed, it will not appear that our actions especially derogate anything from old customs; and you, who are suppliants to us for the aforesaid causes, will rejoice that you have gained those things for which you have earnestly asked.</p> <p>Rescript of Constantine I on Usucapion (326-333)</p> <p>Acquisition of ownership by usucapion in the provinces was possible after ten years if the possessor lived in the same province as the other claimants, or twenty years if he did not, and if the usucaptor could furnish a legal title, such as gift, informal sale, etc., and had undisturbed possession during the period. Constantine kept the old rule, but did not require proof of title after possession for forty years. The rescript is on a papyrus published in 1937.</p> <p>Our Lords Constantine Augustus and the most noble Caesars Constantine and Constantius to the Senator Agrippinus. It is our pleasure that the rule of long-time possession shall be observed thus far: that in the case of those persons who can prove possession for forty years, a title to their possession shall not be required. It is also our pleasure that the possessor for ten or twenty years with a legal title of prescription shall be confirmed in his possession, etc.</p> <p>326 Eusebius, VC 3.30-32 Constantine Constantine orders a church to be built over the holy sepulcher and commands the local government officials to assist.</p>	<p>Although the crime of adultery is included among public offenses, the accusation of which is granted to all persons without distinction, still, in order that those who inconsiderately wish to cause discord in households may not be allowed to do so, it is hereby decreed that only the nearest relatives of the guilty party shall have the power to bring the accusation; that is to say, the father, the brother, and the paternal and maternal uncles, whom genuine grief may impel to prosecute. We, however, also give the said persons permission to revoke the accusation, by withdrawing it, if they should so desire. The husband, above all others, should be considered the avenger of the marriage bed, for he is permitted to accuse his wife on suspicion, and he is not forbidden to retain her, if he only suspects her; nor will he be liable if he files a written accusation when he accuses her as her husband, a privilege which was established by former Emperors.</p>	
---	---	--	---	--

<p>ministerium tabernae praebuit, in adulterio fuerit deprehensa, pro vilitate dimittetur. Sed et ipsa tabernarii uxor, si tam vilis ministerii officium egerit et in adulterio fuerit deprehensa, accusari non potest a marito.</p> <p>15 februari 326 IDEM A. AD ACINDYNUM P(RAEFECTUM) P(RAETORIO). Praesidibus et rationalibus ceterisque, quibus propterea res publica et annonae et alimenta pecoribus subministrat, usurpandi agminalis seu paraveredi licentia derogetur. Quibus illud quoque licere non patimur, ne quid de provincialibus citra ordinem poscant nisi hi tantum, quorum fides cognita est, cum usus necessitatis exegerit. Vestrae vero gravitatis ubi ratio exegerit, cursus publicus praesto est, quibus si a publico itinere aliqua militari via devertendum fuerit, ubi evectio non erit, publicis utemini agminalibus, sed modice et temperate tantum ad usum proprium necessariis. Quae res si neglecta fuerit, vobis aestimationis vestrae notam incurrentibus praesides periculum sustinebunt, cum super hac re exploratores iam missi sint. Quae enim mala provincialibus inferantur, conici ex eo etiam potest, quod nostris itineribus, quos publica utilitas movet, magna atque anxia dispositione vix vicenorum agminalium numerus subministrari queat.</p> <p>P(RO)P(OSITA) XV KAL. MART. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.</p> <p>18 februari 326 IDEM A. AD ACINDYNUM P(RAEFECTUM) P(RAETORIO). Praesidibus et rationalibus ceterisque, quibus propterea res publica et annonae et alimenta pecoribus subministrat, usurpandi agminalis seu paraveredi licentia derogetur. Quibus illud quoque licere non patimur, ne quid de provincialibus citra ordinem poscant nisi hi tantum, quorum fides cognita est, cum usus necessitatis exegerit. Vestrae vero gravitatis ubi ratio exegerit, cursus publicus praesto est, quibus si a publico itinere aliqua militari via devertendum fuerit, ubi evectio non erit, publicis utemini agminalibus, sed modice et temperate tantum ad usum proprium necessariis. Quae res si neglecta fuerit, vobis aestimationis vestrae notam incurrentibus praesides periculum sustinebunt, cum super hac re exploratores iam missi sint. Quae enim mala provincialibus inferantur, conici ex eo etiam potest, quod nostris itineribus, quos publica utilitas movet, magna atque anxia dispositione vix vicenorum agminalium numerus subministrari queat.</p> <p>P(RO)P(OSITA) XV KAL. MART. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.</p> <p>8 maart 326 IMP. CONSTANT(INUS) A. AD BASSUM P(RAEFECTUM) U(RBI). Advocatos, qui consceleratis depectionibus suae opis egentes spoliant atque nudant, non iure causae, sed fundorum, pecorum et mancipiorum qualitate rationeque tractata, dum eorum praecipua poscunt coacta sibi pactione transcribi, ab honestorum coetu iudiciorumque conspectu segregari praecipimus. DATA VIII ID. MART. CONSTANT(INO)P(OLI) CONSTANT(INO) A. VIII ET CONSTANTIO CONSS.</p> <p><i>Interpretatio.</i> Advocati, id est causas agentes, qui per iniquam cupiditatem susceptos, quorum causas acturi sunt, prius cogunt de rebus suis taliter scriptura intercedente pacisci, ut omnia, quae meliora sunt in agris aut in mancipiis aut in pecoribus, ad eos sub promissa defensione perveniant, et ideo qui tam scelerati in eos, quibus patrocinium promittunt, fuerint deprehensi, et a conventu honestorum virorum et iudiciorum communione praecipimus segregari.</p> <p>15 maart 326 IMP. CONSTANT(INUS) A. AD POPULUM. In integrum restitutione minoribus adversus commenticias venditiones et adversus tutorum insidias sanctorum praesidio cautum esse non dubium est: ac si quid forte iidem de suo in fraudem tutelae alienasse docerentur, fraudatorio interdicto prospectum esse minoribus declaratur. DAT. ID. MART. SIRMIO. IPSO A. VII ET CAES. CONSS.</p> <p><i>Interpretatio.</i> In annis minoribus constitutis multum legibus constat esse prospectum. Et ideo adversus tutorum fraudes vel venditiones, quas minoribus aliquibus commentis extorserint, aut quicquid sub tutelae nomine iniuste egerint, noverint legis beneficio revocandum.</p> <p>15 maart 326 IDEM A. AD POPULUM. Lex, quae tutores</p>				
--	--	--	--	--

curatoresque necessitate adstrinxit, ut aurum argentum gemmas vestes ceteraque mobilia pretiosa, urbana etiam mancipia, domos balnea horrea atque omnia intra civitates venderent omniaque ad nummos redigerent praeter praedia et mancipia rustica, multum minorum utilitati adversa est. Praecipimus itaque, ut haec omnia nulli tutorum curatorumve liceat vendere, nisi hac forte necessitate et lege, qua rusticum praedium atque mancipium vendere vel pignorare vel in dotem dare in praeteritum licebat, scilicet per inquisitionem iudicis, probationem causae, interpositionem decreti, ut fraudi locus non sit. Ante omnia igitur urbana mancipia, quia totius suppellectilis notitiam derunt, semper in hereditate et in domo retineant; nam boni servi fraudem fieri prohibebunt, mali, si res exegerit, sub quaestione positi poterunt prodere veritatem.

Atque ita omnia observabunt, ut nec inventaria minuere nec mutare vel subtrahere aliquid tutor valeat: quod in veste margaritis gemmis et in vasculis ceteraque suppellectili necessarium est. Et tolerabilius est, si ita contigerit, servos mori suis dominis quam servire extraneis: quorum fuga potius tutori adscribitur, sive neglegentia dissolutam patiatur esse disciplinam sive duritia vel indeia at verberibus eos adficiat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt, ita ut haec lex per hoc quoque melior antiqua sit: tunc enim remota servorum custodia etiam vita minorum saepius prodebat. Nec vero domum vendere liceat, in qua defecit pater, minor crevit, in qua maiorum imagines aut videre fixas aut revulsas non videre satis est lugubre. Ergo et domus et cetera omnia immobilia in patrimonio minorum permaneant nullumque aedificii genus, quod integrum hereditas dabit, conlapsum tutoris fraude depereat. Sed et si parens vel cuiuscumque heres est minor reliquerit deformatum aedificium, tutor testificatione operis ipsius et multorum fide id reficere cogetur: ita enim annui reditus plus minoribus conferent quam per fraudes pretia deminuta. Servi etiam, qui aliqua sunt arte praediti, operas suas commodo minoris inferent, et reliqui, qui in usum minoris domini esse non poterunt quibusque ars nulla est, partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascantur. Lex enim non solum contra tutores, sed etiam contra feminas immoderatas atque intemperantes prospexit minoribus, quae plerumque novis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt. Huic accedit, quod ipsius pecuniae, in qua robor omne patrimoniorum veteres posuerunt, fenerandi usus vix diuturnus, vix continuus et stabilis est: quo facto saepe intercedente pecunia ad nihilum minorum patrimonia deducuntur. Iam ergo venditio tutoris nulla sit sine interpositione decreti: exceptis his dumtaxat vestibus, quae detritae usu aut corruptae servando servari non poterint.] vel curatore sollicito, ut easdem inspiciat frequenti re[cogni]tione incolumes. Animalia quoque supervacua minorum veneant, non vetamus. DAT. ID. MART. SIR(MIO) CONSTANTINO (A. VII E)T CONSTANTIO C. CONSS.

25 maart 326 IMP. CONSTANTINUS A. ad Maximum praefectum Urbi. pr. Cum in praeterito is mos in iudiciis servaretur, ut prolatis instrumentis, si ea falsa quis diceret, a sententia iudex civilis controversiae temperaret eoque contingeret, ut imminens accusatio nullis clausa temporibus petitorum possessoremve deluderet, commodum duximus, ut, etsi alteruter litigantium falsi strepitum intulisset, petitori tamen possessorive momentum prolatorum instrumentorum conferret auctoritas, ut tunc civili iurgio terminato secunda falsi actio subderetur.

1. Volumus itaque, ut primum cesset inscriptio. Sed ubi falsi examen inciderit, tunc ad morem pristinum quaestione civili per sententiam terminata acerrima fiat indago argumentis testibus scripturarum collatione aliisque vestigiis veritatis. Nec accusatori tantum quaestio incumbat nec probationis ei tota necessitas indicatur, sed inter utramque personam sit iudex medius nec ulla quae sentiat interlocutione divulget, sed tamquam ad imitationem relationis, quae solum audiendi mandat officium, praebeat notionem, postrema sententia quid sibi liqueat proditurus.

2. Ultimum autem finem strepitus criminalis, quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere, anni spatio limitamus, cuius exordium testatae aput iudicem competentem actionis nascetur

auspiciū: capitali post probationem supplicio, si id exigat magnitudo commissi, vel deportatione ei qui falsum commiserit imminente. PROPOSITA VIII KAL. APRIL. IN FORO TRAIANI CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

30 maart 326 IDEM A. AD SEVERUM. Veteranorum filios propter privilegia parentibus eorum indulta vacare non patimur, sed programme per omnes civitates proposito diligenter quaesitos ad alterutrum compelli iubemus, ut aut decurionatus muneribus obtemperent aut militent, observato devotionis tuae officio, ut qui probantur ab annis viginti usque ad viginti et quinque annos aetatem agant. Si autem veteranorum filii, qui equestrem militiam toleraverunt, inter equites probari voluerint, habeant facultatem, ita ut cum singulis equis idoneis praedicto adgregentur obsequio. Quod si quis duos equos habeat vel unum idoneum et servum unum, cum circitoria militet dignitate et binas annonas accipiat, qui gradus praebet aliis post laborem. Singularum autem civitatum decurionibus intimetur, ut veteranorum filios, qui praedictae aetatis sunt, si militare noluerint vel minus inveniantur idonei, ad curialia vocare non morentur obsequia, si tamen patrimoniis idonei esse noscuntur. Ex his autem, qui militare voluerint, si qui minus apti sunt equestri militiae id efficiente calamitate membrorum et legionariae congrui esse noscuntur, deducendi ad nos protectori qui ob hoc missus est consignentur. DAT. III KAL. AUG. AQUILEIA CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

11 april 326 IDEM A. Lucio Verino. In arbitrio suo possessor habeat, ne suario pecuniam solvat, quod ideo permissum est, ne in aestimando porcorum pondere licentia suariis praebetur. Quod si iuste porcos suarius aestimaverit, huic pecuniam possessor, cui pensationis utriusque copia est indulta, numerabit. Ne autem suario in suscipienda pecunia detrimenti aliquid adferatur, singulis quibusque annis ea pretia porcinae possessor adnumeret, quae usus publicae conversationis adtulerit. Et quoniam non semper nec in omnibus locis una est forma pretiorum, pro diversitate locorum et temporum in specie pretia danda sunt, nisi ipsa porcina praestetur. Iudices autem regionum monendi sunt, ut per singulos annos ad scientiam tuam referant, quae in quibus locis sunt pretia porcinae, ut instructione hac a tua gravitate perpensa tunc demum suarii per diversa proficiscantur et pretia suscipiant, quae in his regionibus versari cognoveris. Queri enim suarii non poterunt, quia nihil interest, carius an vilius comparent, cum, quantum pretium daturi sunt, a possessore accipiant; et possessores erunt moderati in specie distrahenda, cum se sciant, quanto maiora pretia pro carne poposcerint, tanto plus suariis soluturos. DAT. III ID. APRIL. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

19 april 326 IMP. CONSTANTINUS A. Maximiliano Macrobio... Quoties verbera dominorum talis casus servorum comitabitur, ut moriantur, culpa nudi sunt, qui, dum pessima corrigunt, meliora suis acquirere vernulis voluerunt. Nec requiri in huius modi facto volumus, in quo interest domini incolome iuris proprii habere mancipium, utrum voluntate occidendi hominis an vero simpliciter facta castigatio videatur. Toties etenim dominum non placet morte servi reum homicidii pronuntiari, quoties simplicibus quaestionibus domesticam exerceat potestatem. Si quando igitur servi plagarum correctione, imminente fatali necessitate, rebus humanis excedunt, nullam metuant domini quaestionem. DAT. XIV KAL. MAI. SIRMIO, CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

Interpretatio. Si servus, dum culpam dominus vindicat, mortuus fuerit, dominus culpa homicidii non tenetur, quia tunc homicidii reus est, si occidere voluisse convincitur. nam emendatio non vocatur ad crimen.

26 april 326 IDEM A. ad Evagrium Pf. P. Quamvis adulterii crimen inter publica referatur, quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur, tamen, ne volentibus temere liceat foedare connubia, proximis necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est patri vel consobrino et consanguineo maxime fratri, quos verus dolor ad accusationem impellit. Sed et his personis legem imponimus, ut crimen abolitione compescant. In primis maritum genialis tori

vindicem esse oportet, cui quidem ex suspicione etiam ream coniugem facere, nec intra certa tempora inscriptionis vinculo contineri, veteres retro principes annuerunt. Extraneos autem procul arceri ab hac accusatione censemus. Nam etsi omne genus accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proterve id faciunt et falsis contumeliis matrimonia deformant. PP. NICOMEDIAE VII KAL. MAI., CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

Interpretatio. In adulterio extraneam mulierem nullus accuset, sed propinqui, ad quorum notam pertinet, hoc est frater germanus, frater patruelis, patruus et consobrinus, qui tamen ante inscriptionem, si accusata acquieverit, possunt per satisfactionem veniam promereri. Reliqui ab accusatione prohibentur. Maritis sane etiam ex suspicione accusare permissum est.

17 mei 326 IDEM A. ad Evagrium praefectum praetorio. Quoniam curias desolari cognovimus his, qui per originem obnoxii sunt, militiam sibi per supplicationem poscentibus et ad legiones vel diversa officia currentibus, iubemus omnes curias admoneri, ut, quos intra XX stipendia in officiis deprehenderint vel originem defugisse vel sprete nominatione militiae se inseruisse, hos ad curiam retrahant et de cetero sciant esse servandum, ut qui derelicta curia militaverit, revocetur ad curiam, non solum si originalis sit, sed et si substantiam muneribus aptam possidens ad militiam confugerit vel beneficio nostro fuerit liberatus. DAT. XVI KAL. IUN. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

20 mei 326 IDEM A. ad Rufinum praefectum praetorio. Archiatri omnes et ex archiatri ab universis muneribus curialium, senatorum et comitum perfectissimorumque muneribus et obsequiis, quae administratione perfunctis saepe mandantur, a praestationibus quoque publicis liberi immunesque permaneant nec ad ullam auri et argenti et equorum praestationem vocentur, quae forte praedictis ordinibus aut dignitatibus adscribuntur. Huius autem indulgentiam sanctionis ad filios quoque eorum statuimus pervenire. DAT. XII KAL. IUN. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

21 mei 326 IDEM A. AD MAXIMUM P(RAEFECTUM) U(RBI). Quodam tempore admissum est, ut non subscriptio, sed confessio criminis uno sermone ex ore fugiens tam accusatorem quam reum sub experiendi periculo de patria, de liberis, de fortunis, de vita denique dimicare cogeret. Ideoque volumus, ut remota professionis licentia ac temeritate ad subscriptionis morem ordinemque criminatio referatur, ut iure veteri in criminibus deferendis omnes utantur, id est ut sopita ira et per haec spatia mentis tranquillitate recepta ad supremam actionem cum ratione veniant atque consilio. DAT. XI KAL. IUN. SIRMIO, ACC. ROMAE CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

Interpretatio. Si quis iratus crimen aliquod temere cuilibet obiecerit, convicium non est pro accusatione habendum, sed permissio tractandi spatium, id quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur. Quod si fortasse respiscens post iracundiam, quae dixit, iterare aut scribere fortasse noluerit, non ut reus criminis teneatur.

29 mei 326 IMP. CONSTANTINUS A. ad populum. pr. Si qua cum servo occulte rem habere detegitur, capitali sententiae subiugetur, tradendo ignibus verberone, sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit officio copia nuntiandi, sit etiam servo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur, quum falsae accusationi poena imminet.

1. Ante legem nupta tali consortio segregetur, non solum domo, verum etiam provinciae communione privata, amati abscessum defleat relegati.

2. Filii etiam, quos ex hac coniunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate, neque per se neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris.

3. Successio autem mulieris ab intestato vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatisque deferatur vel ei, quem ratio iuris admittit, ita ut et quod ille, qui quondam amatus est, et quod ex eo suscepti filii quolibet casu in sua videntur habuisse substantia, dominio

mulieris sociatum a memoratis successoribus vindicetur.

4. His ita omnibus observandis, et si ante legem decessit mulier vel amatus, quoniam vel unus auctor vitii censurae occurrit.

5. Sin vero iam uterque decessit, soboli parcimus, ne defunctorum parentum vitiis praegravetur; sint filii, sint potiores fratribus, proximis atque cognatis, sint relictas successione heredes.

6. Post legem enim hoc committentes morte punimus. qui vero ex lege disiuncti clam denuo convenerint, congressus vetitos renovantes, hi servorum indicio vel speculantis officii vel etiam proximorum delatione convicti poenam similem sustinebunt.

DAT. IV KAL. IUN. SERDICAЕ, CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

Interpretatio. Si qua ingenua mulier servo proprio se occulte miscuerit, capitaliter puniatur. Servus etiam, qui in adulterio dominae convictus fuerit, ignibus exuratur. In potestate habeat huius modi crimen quicumque voluerit accusare. Servi etiam aut ancillae, si de hoc crimine accusationem detulerint, audiantur: ea tamen ratione, ut si probaverint, libertatem consequantur, si fefellerint, puniantur. Hereditas mulieris, quae se tali crimine maculaverit, vel filiis, si sunt ex marito suscepti, vel propinquis ex lege venientibus tribuatur.

1 juni 326 IDEM A. ad Ablavium praefectum praetorio. Neque vulgari consensu neque quibuslibet petentibus sub specie clericorum a muneribus publicis vacatio deferatur, nec temere et citra modum populi clericis conectantur, sed cum defunctus fuerit clericus, ad vicem defuncti alius allegetur, cui nulla ex municipibus prosapia fuerit neque ea est opulentia facultatum, quae publicas functiones facillime queat tolerare, ita ut, si inter civitatem et clericos super alicuius nomine dubitetur, si eum aequitas ad publica trahat obsequia et progenie municeps vel patrimonio idoneus dinoscetur, exemptus clericis civitati tradatur. Opulentos enim saeculi subire necessitates oportet, pauperes ecclesiarum divitiis sustentari. PROPOSITA KAL. IUN. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

23 juni 326 IDEM A. MENANDRO. Certis nuntiis compertum est, quod plures veluti sibi ac necessitatibus propriis petitas angarias taxato pretio distrahunt. Quamvis itaque raro posthac et non nisi merentibus evectioes praebendae sint, omnes tamen, qui ubique sunt cursus publici observatione districti, inquirant, si quis in hoc genere criminis possit intercipi, ut emptor et venditor in insulam relegentur, illis etiam, qui observare iussi sunt, pro dissimulatione vel negligentia idem supplicium luituris. Non inprobum tamen est, si is, qui angarialem habet copiam, ad tutelam vitae vel laborem adeundum itineris pro solacio sibi quendam sociaverit. Namque hoc factum meretur veniam nec latere poterit explorantes; illud poena superius dicta plectendum est. Super qua re proconsules rectores provinciarum praefectos vehiculorum adque omnes, qui cursui publico praesunt, admoneri conveniet. DAT. X KAL. IUL. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAESARE CONSS.

29 juni 326 IDEM A. Secundo praefecto praetorio. Provinciarum iudices commoneri praecipimus, ut nihil se novi operis ordinare ante debere cognoscant, quam ea compleverint, quae a decessoribus inchoata sunt, exceptis dumtaxat templorum aedificationibus.

DAT. III KAL. IUL. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

6 juli 326 IDEM A. ad Tertullum proconsulem Africae. Si quis nummum falsa fusione formaverit, universas eius facultates fisco addici praecipimus, atque ipsum severitate legitima coherceri, ut in monetis tantum nostris cudendae pecuniae studium frequentetur.

DAT. PRID. NON. IUL. MEDIOLANO CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

8 juli 326 IDEM A. Antiocho praefecto vigilum. Quae tyrannus contra ius rescipsit non valere praecipimus, legitimis eius rescriptis minime impugnandis. DAT. VIII ID. IUL. ROMAE CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

15 juli 326 IDEM A. ad senatum. Super his, qui ex senatoribus ad navicularium munus a tyranno dejecti sunt ac restitui suis natalibus deprecantur, placuit vestrae sanctitati iudicium examenque mandare, ut vos eligatis, qui splendori vestro patrimonii viribus et honestate

vivendi et natalium dignitate respondent. Incongruum est enim tantae dignitatis arbitrium alteri potius quam vestris suffragiis sententiisque committere. Eorum autem, quos ut dignos elegeritis, nomina praefectus urbis nobis insinuet, ut vestrum iudicium comprobemus. DAT. ID. IUL. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

22 juli 326 IDEM A. have, Felix, carissime nobis. Omnis intra centum pedes vicinitas, quantum ad horrea pertinet, arceatur ac si quid constructum fuerit, diruatur, quoniam experimentis nuperrimis palam factum est aedificiorum, quae horreis adhaerebant, incendiis fiscales copias laborasse. Quod si quis aedificandi amore publica damna neglexerit, non solum quod construxit, sed omnes res eius et quidquid in suo iure habuit, fisco adiudicari praecipimus. DAT. XI KAL. AUG. SIRMIO CONSTANTINO A. IV ET CONSTANTIO C. CONSS.

25 juli 326 IDEM A. AD MUSONIANUM P(RAEFECTUM) P(RAETORI)O. Iam dudum nostrae clementiae iussa exsistunt, ut rectoribus provinciarum evectio facienda copia denegetur, quoniam cursui publico magna infertur pernicies, si haec licentia latius panderetur. Ideoque hoc ipsum repetimus quod ante placuerat ac iubemus eos auctoritatis tuae litteris commoneri, ut iussis parere festinent. DAT. VIII KAL. AUG. CONSTANTIO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

29 juli 326 IMP. CONSTANTINUS A. Tiberiano comiti per Africam. Ii magistratus, qui sufficiens duumviris in futurum anni officium nominationes impertiunt, periculi sui contemplatione provideant, ut, quamvis populi quoque suffragiis nominatio in Africa ex consuetudine celebretur, tamen ipsi nitantur pariter ac laborent, quemadmodum possint ii, qui nominati fuerint, idonei reperiri. Nam aequitatis ratio persuadet, nisi idonei fuerint nominati, ipsos, quorum est periculum, adtineri. DAT. NICOMEDIAE III KAL. AUG. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

1 augustus 326 IDEM A. MAGNO AGENTI VICARIAM PRAEFECTURAM. Hoc interdicto prohibemus, ne quis agminales ac paraveredos aestimet postulandos: in eos enim, qui hoc temere praesumpserint, vindicari acrius oportebit iussione nostra cunctis provincialibus intimata. DAT. KAL. AUG. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

3 augustus 326 IDEM A. ad Iulianum praefectum Urbi. Nonnulli iudicum inferioris gradus a sententiis suis interponi provocationis auxilium aegre ferentes id efficiunt, ut nobis eorum relationes non necessariae et insolentes ingerantur. Igitur volumus, cum ab eorum sententiis fuerit provocatum, super ea quaestione, cuius appellatione interposita iudices esse desierunt, minime eos ad nostram referre clementiam, sed gravitatis tuae, cui nostram vicem commisimus, sacrum auditorium expectari. Dat. III non. aug. Heracleae Constantino a. VII et Constantio c. III conss.

3 augustus 326 IMP. CONSTANTINUS A. OLYBRIO PROC(ONSULI) AFRICAE. Paraveredorum exactio patrimonia multorum evertit et pavit avaritiam nonnullorum. Ideoque praelata iussione nostra provinciarum rectores excellentia tua commoneat, ut, exceptis agentibus in rebus, qui ad movendum militem mitti consuerunt, quisquis alius paraveredum exegerit, non ei cedat inpune, sed nec illi qui dederit. DAT. III NON. AUG. ANTIOCHIAE CONSTANTIO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

11 augustus 326 IMP. CONSTANTINUS A. ad Severum pf. U. Nec interpellatis his, quibus pro laboribus suis ac meritis aliquid donaverimus, sed in iure suo, hoc est sine molestia litis manentibus, concitato iudicii, qui inquietudinem inferre tentaverit, examini tuo praesentari oportet, ut citra molestiam possidentis ius suum manifestis probationibus doceat: in quo partes reluctantis ipse suscipies, quoniam fructus liberalitatis nostrae pulsatur. Hac enim lege sancimus, ut, quicumque in tales venient querelas, secundum praedictam formam ius suum ostendant: his, quae comperta fuerint, ad nostram scientiam referendis, ut salva possidentium proprietate, quibus, ut dictum est, in perpetuum quaesita est firmitas possidendi, deliberationis nostrae sit, qualiter his, qui allegationes suas

probaverint, beneficio lenitatis nostrae extrinsecus debeat subveniri. RECITATA III. NON. AUG. IN PALATIO, CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

Interpretatio. Non inquietentur ii, quibus aliqua pro suo labore donavimus, sed omnibus, quae a nobis donata sunt, in ipsorum iure positus, is, qui eos inquietare voluerit, ad iudicii audientiam protrahatur, ut sine aliqua molestia possidentis ius suum pulsator valeat confirmare: omnibus, quae hac de re inter praefatos acta fuerint, ad nostram notitiam referendis, ut et nostris inquietatus remediis adiuvetur.

18 september 326 IDEM A. ad Ablavium praefectum praetorio. pr. Navicularios omnes per orbem terrarum per omne aevum ab omnibus oneribus et muneribus cuiuscumque fuerint loci vel dignitatis, securos vacuos immunesque esse praecipimus, sive decuriones sint sive plebei seu potioris alterius dignitatis, ut a collationibus et omnibus oblationibus liberati integris patrimoniis navicularium munus exerceant. 1. Naves quoque eorum, quantaecumque fuerint, ad aliud munus ipsis invitis teneri non convenit, ad quodcumque litus accesserint; litorum custodibus et vectigalium praepositis exactoribus decurionibus adque rationalibus et iudicibus scituris, quod qui hanc legem violaverit capite punietur. DAT. XIV KAL. OCTOB. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

25 september 326 IDEM A. ad Bassum. Novatianos non adeo comperimus praedamnatos, ut his quae petiverunt crederemus minime largienda. Itaque ecclesiae suae domos et loca sepulcris apta sine inquietudine eos firmiter possidere praecipimus, ea scilicet, quae ex diuturno tempore vel ex empto habuerunt vel qualibet quaesiverunt ratione. Sane providendum erit, ne quid sibi usurpare conentur ex his, quae ante discidium ad ecclesias perpetuae sanctitatis pertinuisse manifestum est. DAT. VII KAL. OCT. SPOLETI CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

22 oktober 326 IMP. CONSTANTINUS A. Severo. Iudices absentium, qui cuiuslibet rei possessione privati sunt, suscipiant in iure personam, et auctoritatis suae formidabile ministerium obiciant, atque ita tueantur absentes. Hos tamen iudices, quos absentium iussimus subire personam, intra hos terminos ministerii retinemus, ut, illibatis atque omnibus integris causae principalis internis, id solum diligenter inquirent, utrum eius, quolibet pacto, qui peregrinatur, possessio ablata est, quam propinquus vel amicus vel servulus quolibet titulo retinebat. Nec hos, qui deiecti sunt, absentium nomine possidentes, quia minime ipsis dictio causae mandata sit, ab experiunda re secludant, nec si servi sint, eorum reiiciant in iure personas, quia huiusmodi condicionis hominibus causas orare fas non sit; sed post elapsa quoque spatia recuperandae possessionis legibus praestituta litigium eis inferentibus largiri conveniet, ut eos momentariae perinde possessioni restituant, ac si reversus dominus litigasset. Cui tamen, quolibet tempore reverso, actionem recuperandae possessionis indulsumus, quia fieri potest, ut restitutio propter servulos infideles vel negligentes propinquos vel amicos et colonos interea differatur. Absenti enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandae possessioni legibus praestitutum est, sed reformato statu, qui per iniuriam sublatus est, omnia, quae supererunt, ad disceptationem litigii immutilata permaneant; iudicio reservato iustis legitimisque personis, quum valde sufficiat, possessionem tenentibus absentium nomine contra praesentium violentiam subveniri. DAT. X KAL. NOV. MEDIOLANO, CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

Interpretatio. Omnes iudices specialiter admonemus, ut nullus, absentibus dominis, res eorum praesumat invadere, sed contra improbos homines omnia per personam iudicis vindicentur, salvo principali negotio. Quod si quis se adversus absentem negotium habere causatur, et si, cui illi, qui peregrinantur, rem suam commiserint gubernandam, nec actor nec procurator eorum aut aliquis servorum ad dicendam causam domino aut absente aut non iubente cogatur, sed si quid eis fuerit sublatus, mox his, qui domino absente exclusi sunt, quum interpellaverint, reformetur. Ipse vero

dominus, si forte per negligentiam servorum res recepta non fuerit, quum de peregrinis redierit, possessionem suam momenti beneficio, etiamsi annus excesserit, nullatenus recipere prohibetur, sed restitutis in integrum omnibus, quae eo absente sublata sunt, integra causae actio proponatur, inter legitimas dumtaxat et integra aetate personas: quia dignum est, ut contra malitiam eorum, qui praesentes sunt, taliter absentibus iubeamus esse consultum.

3 november 326 IDEM A. AD PHILIPPUM P(RAEFECTUM) P(RAETORIO). Officiales, quos ex diversis officiis ex protectoribus epistulas impetrasse constiterit, pristinae reddi iubemus militiae. DAT. III NON. NOV. ARELATO CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSULIBUS.

24 november 326 IDEM A. ad praefectos praetorio. Dudum lege promulgata sanxit nostra clementia, ut filii comitum et praesidum et rationalium magistrorumque privatae, qui tamen ex origine curialium descendunt, ordinibus neceantur. Nunc praecipimus, ut, qui perfuncti muneribus idonei reperti sint iudicio clementiae nostrae accedere ad honores praecepti ad honestas promotiones perveniant, eos vero, quos nescit principalis auctoritas, ... iudicio praefecturae commisimus, uti eos, qui ex genere videntur esse curialium et minus apti iudicio principali, ordinibus propriis restituant, illos vero, quos iudicio nostro proveximus, intactos esse perficiant; ita tamen, ut heredes eorum curiis mancipentur. Si quis sane decurio evertens fiscalia commoda, fugiens curiam ambitu ad senatum urbis inclytum pervenerit, minime admittatur. DAT. VIII KAL. DEC. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO C. CONSS.

24 december 326 IMP. CONSTANTINUS A. et Constantius caes. Pf. U. In codicillis, quos testamentum non praecedit, sicut in voluntatibus testamenti septem testium vel quinque interventum non deesse oportet: sic enim fiet, ut testantium successiones sine aliqua captione servantur. Si quando igitur testium numerus defecerit, instrumentum codicilli habeatur infirmum. Quod et in ceteris voluntatibus placuit observari. DAT. XI KAL. IAN. CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

Interpretatio. Si quis non fecerit testamentum, sed vice testamenti fecerit codicillum, in quo codicillo legitima heredis institutio teneatur, et hunc ipsum eodem numero testium, hoc est septem aut quinque subscriptionibus faciat confirmari: si minus quam quinque, valere non poterit, sicuti et ceterae voluntates. nam secundum superiorem legem, si condito testamento postea factus fuerit codicillus, et in eo alium, quam in testamento fecerat, heredem voluerit nominare, in eo codicillo heredis institutio non valebit.

31 december 326 IDEM A. ET C. AD POPULUM. In feminis tutelam legitimam consanguineus patruus non recuset. DAT. PRID. KAL. IANUAR. IPSO A. VII ET C. CONSS.

Ista lex expositione non indiget.

31 december 326 IDEM A. Defensionis facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fisco infert, cum facultates eorundem athuc controversia pendente inquietari describique fas non sit. Ubi ergo controversia extiterit fisco alicuius patrimonium vindicante, apud eum omnibus facultatibus constitutis cognitio ventiletur, ut, cum rei exitus debere eas vindicari probaverit, tum demum res persequi liceat et super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quae per condicionales servos investiganda est, ut, si quid subtractum fuerit, exigatur et extrinsecus tantum aliud multae nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sane in huiusmodi quaestione si caesariani nomen inciderit, ad usurpationem constitutionis istius non debet accedere, si quidem consuetudo fraudium, quibus praedicti omnia temerare consuerunt, exceptionem eorundem meruerit. DAT. PRID. KAL. IAN. SIRMIO CONSTANTINO A. VII ET CONSTANTIO CAES. CONSS.

326 IMP. CONSTANTINUS Aug. et Constantinus et Constantius Nobb. Caess. Agrippino senatori: Et diutinae possessionis hactenus placuit ut haberetur ratio, ne ab iis si constat (rem) de qua est quaestio quadraginta annos possessam esse, possessionis titulus requiretur. Placuit etiam, iusto titulo ad annorum decem uel uiginti praescriptionem pertinente (?), possessorem adiuuari, et cetera.